

RESSENYES i LLIBRES

ESTUDI GEOLINGÜÍSTIC DELS PARLARS DE LA MARINA

Autors: Vicent Beltran i Teresa
Herrero.

Edita: Mancomunitat Cultural
de la Marina Alta, Institut d'Estudis
Comarcals de la Marina Alta, 2011. 3
volums.

Sis anys després de la publicació d'*El parlar de la Marina Alta* (2005), Vicent Beltran, en coautoria amb Teresa Herrero, amplia l'estudi i inclou ara tots els pobles de la Marina (Alta i Baixa). El resultat són els tres volums que acaben d'eixir de la impremta: el primer és *l'Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*, que va seguir de *l'Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Baixa* i finalment hi ha *l'Atlas lingüístic de la Marina (ALMAR)*. Els dos primers volums se centren a descriure amb detall la varietat lingüística de la Marina Alta i

Baixa amb l'objectiu, no sols de recollir el ric bagatge lingüístic que encara hi perviu, sinó també de dibuixar la filiació subdialectal d'ambdues zones. El tercer volum, per la seua banda, és un microatles lingüístic de la zona estudiada.

El primer volum, *l'Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*, que signa Vicent Beltran, comporta l'estudi fonètic, morfosintàctic i lèxic dels parlars septentrionals de la Marina. La combinació particular que s'hi fa de característiques lingüístiques presents en altres punts del valencià, juntament amb solucions lèxiques locals i d'altres en què es fa notar el pes de la història del territori –com la influència eivissenca a Xàbia, fruit del contacte marítim, o les romanalles de lèxic francès fruit de l'emigració a Algèria–, singularitzen bastant el parlar de la Marina Alta. Però, en bona mesura, són les recialles mallorquines el tret més notable que el diferencia de la resta del valencià meridional no-alacantí que l'envolta, fins al punt que Beltran parla d'un subdialecte que cobraria entitat com a mínim en una vintena de localitats –entre les que s'ha de comptar Tàrbena i Bolulla, de la Marina Baixa–, mentre que la resta de les localitats marineres, amb els trets illencs diluïts, constituïrien una zona de transició; a més, s'apunta com a novetat que també tenen trets mallorquinitzants altres localitats del Comtat com l'Orxa i, en menor mesura, Fageca, Famorca, Tollos, Benimassot i Balones. En definitiva, aquest primer volum del professor Vicent Beltran culmina les indagacions encetades per mossèn Alcover en l'excursió filològica que el dugué a Pego, el Patró i Benissa, i ajuda a perfilar millor lingüísticament la comarca i, en especial, les recialles de la

re població mallorquina del segle XVII, un estudi, doncs, que complementa des de l'àmbit de la lingüística sincrònica les dades que els historiadors darrerament aboquen sobre el fet.

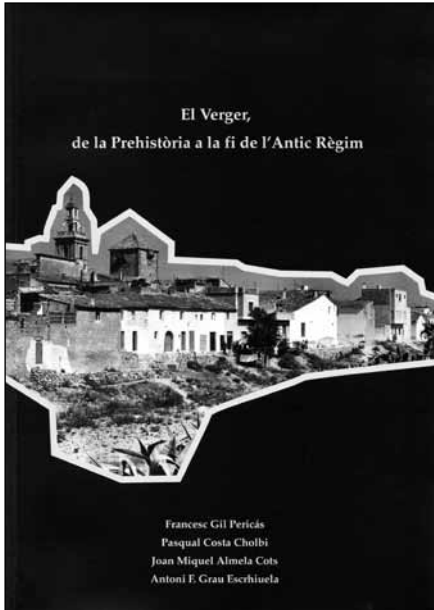
L'autèntica novetat és, però, el segon volum, l'*Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Baixa*, una comarca que, a diferència de la veïna, no disposava encara d'una visió de conjunt com la que ofereixen Vicent Beltran i Teresa Herrero, per bé que hi havia ja l'estudi *El valencià de la Marina Baixa* de Jordi Colomina (1991). L'anàlisi fonètica, morfosintàctica i lèxica, juntament amb la cerca d'una possible empremta mallorquina en la comarca, dibuixa un panorama en el qual l'autèntic parlar de la Marina Baixa es redueix a la Vila, Orxeta, Finestrat, Benidorm, l'Alfàs, la Nucia i Polop. Com passava a la Marina Alta, però, aquest parlar es caracteritza per la combinació particular d'un conjunt de trets que no són, però, exclusius de la zona, sinó que tenen presència en les comarques veïnes. Per contra, als marges de la comarca es fa present la influència dels parlars de l'entorn: la influència del sud, de l'alacantí se sent a Sella, Finestrat o sobretot Rellou. Bolulla i Tàrbena, per la seua banda, s'haurien d'adscriure geolingüísticament, segons els autors, al parlar de la Marina Alta, ja que el grau de mallorquinitat és més que notable, sobretot en la primera localitat. I finalment, pels ports muntanyencs de l'interior, Confrides i Tudons, arriba la influència del parlar de l'Alcoià-Comtat, que es pot palpar a l'Abdet i Confrides i, en menor mesura, a Sella i Rellou o, en general, la vall de Guadalest.

Finalment hi ha el tercer volum que ja hem esmentat adés: l'*Atlas lingüístic de la Marina (ALMAR)*, farcit amb 280 mapes

a color que representen la distribució geogràfica, en cada un dels 65 pobles de la Marina—amb ajuntament o no—, d'un bon grapat de fenòmens fonètics, morfològics i lèxics. Especialment originals i enriquidors són, però, els mapes 272-276, que il·lustren la zonificació d'acord amb el grau de mallorquinitat en fonètica, morfologia i lèxic que s'introdueix en el primer volum, *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*, com també són de molt de profit els darrers mapes, en què apareixen dibuixades algunes de les isoglosses més significatives que fan de frontera entre el parlar de la Marina i el de les comarques veïnes (l'Alacantí, l'Alcoià-Comtat i la Safor), però també entre les dues comarques que la integren: la Marina Alta i Baixa.

Al capdavant, només hem de lamentar que, desgraciadament, no hi haja estudis tan complets i aprofundits com el de Vicent Beltran i Teresa Herrero dels parlars de les comarques que fiten amb la Marina—llevat de l'Alacantí, ben estudiat per Jordi Colomina i Carles Segura—; l'acarament dels mapes de l'*ALMAR* i els d'un atlas de l'Alcoià-Comtat o de la Safor (potser hi posaran remei Rafel Jordà i Josep Giner, que preparen, respectivament, una tesi doctoral sobre el parlar del Comtat i sobre el de la Safor) de ben segur seria molt profitós i il·lustraria la difuminació de les isoglosses dels trets mallorquins cap a ponent i cap al nord, o il·lustraria com, per exemple, determinats trets lingüístics de la Vall de Guadalest o de la Vall de Gallinera tenen continuïtat en les comarques veïnes.

Jordi M. Antolí Martínez
Universitat d'Alacant

EL VERGER, DE LA PREHISTÒRIA A LA FI DE L'ANTIC RÈGIM

Autors: Francesc Gil, Pasqual Costa,
Joan M. Almela, Antoni F. Grau.

Edita: Ajuntament del Verger, Institut
d'Estudis Comarcals de la Marina Alta,
2011. 183 pàgs.

Amb aquest llibre es repassa la història del Verger, des de les primeres restes prehistòriques del terme al voltant del 9.000 abans de la nostra era fins les primeres dècades del segle XIX, quan es va abolir el règim senyorial. Es tracta d'un compendi dels fets més assenyalats que marcaren el territori del Verger, i de la repercussió que tingueren en els seus habitants.

L'obra assoleix una desitjada aspiració en El Verger de recollir en un volum tota la història local. L'edició

s'ha portat endavant amb el patrocini de l'Ajuntament del poble i l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.

L'estudi sobre El Verger es divideix en quatre blocs ben diferenciats, elaborats per cadascun dels autors que l'han fet possible. S'ha realitzat sota la coordinació de Toni Perelló Rodríguez i l'espenta del regidor de cultura Francisco Rodríguez Buigues.

En el primer capítol es tracta la Geografia física i humana del municipi, amb una bona descripció de l'entorn natural i de l'empremta de l'home tant en el nucli urbà com en les diferents partides del municipi. Ha estat redactat pel vergerí Francesc Gil Pericàs, llicenciat en Història Contemporània i professor d'Educació Secundària. El text s'acompanya de diverses fotografies i plànols, tant històrics com actuals, del terme i de la població, així com de diagrames, taules i gràfiques sobre la demografia i els usos de la terra.

El segon capítol s'endinsa en la descripció de les restes arqueològiques i els assentaments que han ocupat El Verger durant la Prehistòria: des del Paleolític i Neolític fins l'Edat del Bronze, continuant amb l'època Ibera i Romana i per últim el període Andalúsí. L'autor, Pasqual Costa Cholbi, és llicenciat en Geografia i Història, en l'especialitat d'Arqueologia, ciència en la qual desenvolupa la seua tasca d'investigació. L'estudi inclou nombroses fotografies dels jaciments, així com de les troballes que s'han realitzat en alguns d'ells.

El tercer capítol compren des de la conquesta jaumina i la colonització feudal al segle XVI, fent un recompte dels diferents propietaris de la Senyoria del Verger fins que passa a mans del Marquès de Dénia. L'estudi està realitzat per Joan Miquel Almela Cots, llicenciat en Humanitats, i Arxiver Municipal de Pego. L'escrit conté diversos mapes amb l'evolució senyorial de la comarca i fotografies i plànols d'edificacions emblemàtiques com la Torre de la Cremadella o la Casa de la Senyoria.

El quart capítol abasta el període entre el segle XVI i el primer terç del segle XIX, moment en que El Verger estava inclòs en el Marquesat. Aquesta part històrica ha estat elaborada per Antoni F. Grau Escrihuela, Doctor en Geografia i Història, especialista en aquests segles i en el domini i propietat que exerciren els Sandoval i Rojas en la comarca sobre els pobles del seu marquesat. L'autor repassa la societat morisca del Verger, la seva expulsió en 1609 i la repoblació cristiana posterior que donà pas al naixement del Verger modern, incloent diverses taules i gràfics sobre les rendes, la producció agrícola i l'evolució demogràfica.

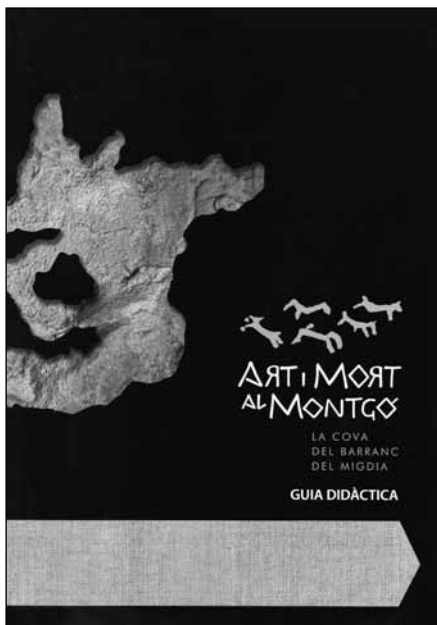
Per últim, s'incorpora un apèndix documental amb les transcripcions de la *Carta Poble del Verger* de 1610 i la *Ratificació de les condicions de repoblació del Verger* de 1612, a cura d'Antoni F. Grau Escrihuela.

La claredat amb què estan exposats els diferents períodes que abasta el llibre, així com les fotografies, mapes,

plànols i gràfiques que els acompanyen, fan d'aquesta obra un referent per als estudiants i els curiosos que vulguen apropar-se a la Història del Verger. Esperem amb zel la redacció corresponent a l'època contemporània.

Josep Castelló Mari

Arqueòleg

**ART I MORT AL MONTGÓ;
LA COVA DEL BARRANC DEL
MIGDIA: GUIA DIDÀCTICA**

Coordinació: B. Rico. Autors: J. Bolufer,
M. A. Esquembre, J. de D. Boronat, J.
Soler, D. Tejerina, C. Roca, Y. Carrión,
M. Hernández.

Edita: Ajuntament de Xàbia, Museu
Arqueològic i Etnogràfic Municipal
"Soler Blasco", 2012. 48 pàgs.

A principis del mes de juny es presentava a Xàbia una exposició titulada **Art i mort al Montgó; la cova del Barranc de Migdia**, organitzada per la Fundació Cirne i el Museu Arqueològic de Xàbia. La guia didàctica, realitzada per Beatriz Rico, serveix perquè els escolars que visiten l'exposició i qualsevol persona

interessada pugui endur-se a casa un recull d'informació sobre el tema.

A finals dels anys huitanta, el Grup Espeleològic Gater va descobrir a l'interior d'una petita cavitat una sèrie important de manifestacions rupestres esquemàtiques així com material arqueològic associat a l'època del Calcolític, fa uns cinc mil anys. El Museu de Xàbia, després de comprovar la importància de la troballa, va dedicar esforços importants a calcar i estudiar les pintures. I ara, després d'unes quantes campanyes d'excavació, finançades per la Fundació Cirne entre unes altres organitzacions, hem pogut conèixer moltes més coses de la cova i dels tresors que hi albergava.

Amb aquesta mostra composta per dotze panells divulgatius que repassen les característiques de la cova, les restes trobades, el context històric i tot el procés d'excavació i catalogació posterior utilitzant els mètodes més capdavanters, es volen mostrar els resultats obtinguts després d'aquests anys d'investigació. Altrament, s'hi han incorporat a la mostra vitrines amb alguns dels vestigis i una reproducció de les pintures més representatives de la cavitat, que també pot visitar-se per dins gràcies a una rèplica tridimensional. A més a més, l'exposició inclou un vídeo documental que explica el treball dels arqueòlegs i els especialistes tècnics a l'hora d'excavar i documentar les restes.

Un dels elements més importants que aporta aquesta exposició i el catàleg, és l'estudi d'una sèrie de pintures, considerades art esquemàtic, les quals estan pintades amb tonalitats vermelles i negres, encara que el predomini del negre sobre el vermell és notable. Totes aquestes manifestacions pictòriques estan associades a una necròpolis amb enterraments disposats en una situació secundària (van ser portats *a posteriori*, després de mort el difunt). És a dir, que els cadàvers s'empaqueten i es pugen a la cova per ser dipositats allí, al costat d'aquesta sèrie de pintures. La qual cosa té una càrrega simbòlica i aquí rau la singularitat.

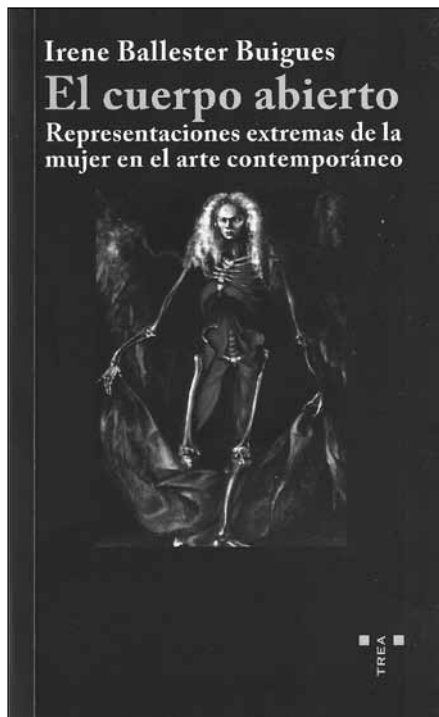
En el catàleg trobem les explicacions de l'arqueòleg municipal, Joaquim Bolufer, i uns altres especialistes de la comarca i de la Universitat d'Alacant sobre la cova, l'entorn i l'època. En una primera part, tenim els textos que formen el cos dels dotze panells de l'exposició, i es deixa per a la segona part tres propostes didàctiques, la primera sobre el llenguatge màgic dels símbols, relacionada amb la simbologia que apareix a les pintures; tot molt ben explicat amb moltes imatges en color i quadres sinòptics que fan molt fàcil d'entendre la informació. Les altres dues propostes didàctiques ens parlen de la posada en valor del nostre patrimoni amb una frase que crec que resumeix molt bé aquesta iniciativa, "es la caixa d'estalvis del futur". Per últim, a la guia

trobem uns retallables perquè els escolars facen seu el que han vist a l'exposició.

En definitiva, una publicació excel·lent de caire divulgatiu i pedagògic en què se'ns explica de manera molt didàctica un tema complicat com és l'art esquemàtic i el món funerari a la prehistòria i que, de segur, ha fet les delícies de tots els xiquets i xiquetes que l'han visitada i han pogut realitzar els tallers.

Josep Antoni Ahuir

Arqueòleg

EL CUERPO ABIERTO.

Representaciones extremas de la mujer en el arte contemporáneo

Autora: Irene Ballester.

Edita: Ediciones Trea, 2012. 516 pàgs.

El llibre d'Irene Ballester, *EL CUERPO ABIERTO. Representaciones extremas de la mujer en el arte contemporáneo*, publicat per l'editorial Trea, és una investigació interessant i necessària, l'epicentre de la qual ens porta a setembre de 2010, any en què l'autora defengué la tesi doctoral després de diversos anys d'estudi i d'haver rebut en 2005 una beca d'investigació de l'Ambaixada de Mèxic a Espanya. L'edició, resultat d'aquest seriós treball acadèmic, ens acosta, en

clau femenina, a la història i a l'obra de dones artistes que viuen i treballen sobrepasant els límits preestablerts per la nostra societat, encara carregada de convencionalismes.

En aquesta publicació, podem trobar un elenc extens de dones artistes, des del segle XX fins a l'actualitat, que han pres consciència del seu cos i l'han convertit en l'element principal de la seua obra per arremetre contra l'apocada mirada fal·locèntrica i denunciar els abusos de la violència de gènere i el feminicidi. No pocs estudis han sigut articulats al voltant d'aquestes premisses, tanmateix, el llibre d'Irene Ballester és rellevant en relació a aquest tema, ja que incorpora el treball d'artistes noves, tant europees com hispanoamericanes, la qual cosa és menys coneguda, però igual o més significativa que els casos que estem acostumats a llegir als canals d'art especialitzats.

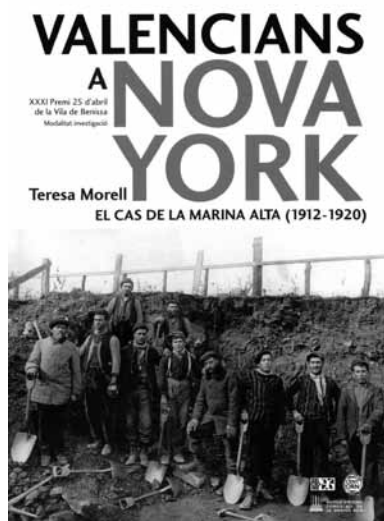
Les obres, tant pictòriques com fotogràfiques i *performatives*, que Ballester cita remarquen com en la contemporaneïtat, l'imaginari proposat, és capaç de crear un espai distint per representar la dona o parlar d'ella des d'una posició agressiva. Una posició bel·ligerant que les du a recórrer amb valentia un camí on existeix una presa de consciència sobre elles mateixes, que les deslliga de la ideologia sexista. D'aquesta manera, partint d'una metodologia feminista, d'un conjunt d'estratègies que fan possible l'autoreflexió i, en el cas de la història de l'art, permeten traure a llum les aportacions dutes a terme per les

dones artistes ignorades o presentades només com a muses o seguidores dels moviments artístics encapçalats sempre pels homes, Ballester mostra el caràcter multidisciplinar i reivindicatiu de la seua tasca. El *pathos* de les seues obres, com assenyala Pilar Pedraza, l'autora del pròleg del llibre, “*carece de la alegría del body art consistente en estampar un cuerpo de modelo empapado en colores sobre un lienzo o pared para dejar su huella*”. **EL CUERPO ABIERTO. Representaciones extremas de la mujer en el arte contemporáneo**, aposta per fer visibles les pràctiques femenines més extremes amb la finalitat de desestabilitzar les convencions relatives a la construcció de la identitat sexual. En aquesta tasca intensa, ressonen amb contundència noms com el de Lorena Wolffer, Rocío Boliver, Erika Harrsch, Marianna Dellekamp, Iris Nava Loyola, Regina José Galindo, Martha Amorcho o Liset Urquijo. Els seus cossos extrems i agressius capgiren les habituals oposicions binàries i intenten alliberar-nos del prejudicis culturals i denunciar les diferències amb el patriarcat. A més, resulta molt innovadora la incursió, en els capítols finals de l'estudi, d'artistes xicanes com Alma López Ureña, Yolanda López, Nao Bustamante i Ester Hernández. Mitjançant les seues obres, l'autora del llibre ens presenta el problema de la desterritorialització i subratlla com l'art de resistència d'aquestes dones reconeix el mestissatge envers la dominació de l'Amèrica anglesa. La lluita entre allò secular i allò

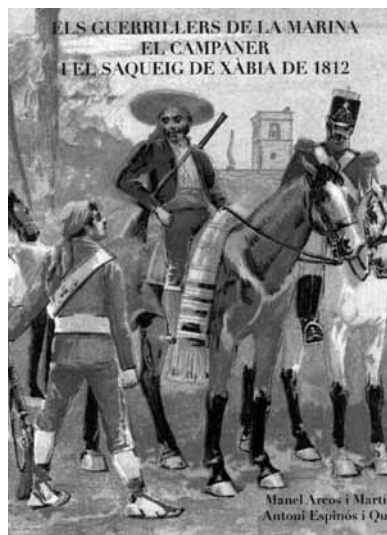
sagrat, una de les característiques més importants de les seues obres carregades de simbolisme crític, resulta una aportació fonamental a l'escena teòrica i artística contemporània. Irene Ballester, pionera en mostrar aquesta sèrie de treballs, destaca la capacitat que tenen les xicanes d'alliberar-se mitjançant la seua educació i la seua investigació de l'ordre simbòlic patriarcal, que les ha sotmeses durant dècades, gràcies a l'apropiació dels mites patriarcal que han integrat en els seus imaginaris simbòlics femenins. En aquest context, l'autora tampoc oblidia la importància del cartell publicitari com a eina feminista subversiva i analitza el treball de col·lectius activistes com Laperrera.

Així doncs, estem davant un llibre sòlid, el contingut innovador del qual recupera l'estudi de temes lligats al cos extrem i femení des d'una mirada crítica i plural que reivindica la postura política. L'estructura és polièdrica perquè interrelaciona de forma magistral els canvis i les transformacions que s'han dut a terme al llarg de la història en les relacions desiguals de poder entre els dos sexes. Motiu pel qual significa un llibre imprescindible per a tots aquells lectors interessats i lectores interessades en el tractament del cos obert en clau femenina.

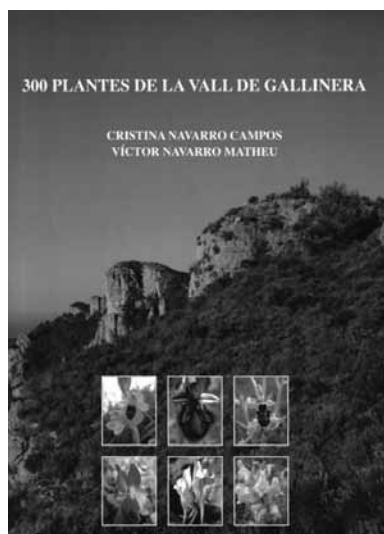
Lorena Amorós Blasco

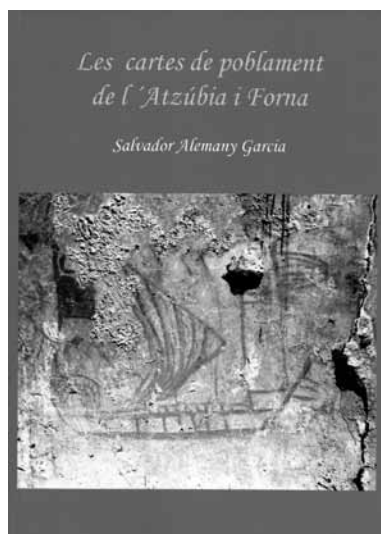
VALENCIANS A NOVA YORK.
El cas de la Marina Alta (1912-1920)
MORELL MOLL, T. (2012)
Edicions 96 i Institut d'Estudis
Comarcals de la Marina Alta

**ELS GUERRILLERS DE LA
MARINA. EL CAMPANER I EL
SAQUEIG DE XÀBIA DE 1812**
ARCOS, M. i ESPINÓS, A. (2012)
Fundació CIRNE

**300 PLANTES DE LA VALL
DE LA GALLINERA**
NAVARRO, C. i NAVARRO, V.
(2012)
Acció Ecologista-Agró

**LES CARTES DE POBLAMENT
DE L'ATZÚBIA I FORNÀ**
ALEMANY GARCIA, S. (2012)
Institut d'Estudis Comarcals de
la Marina Alta i Ajuntament de
l'Atzúbia-Fornà

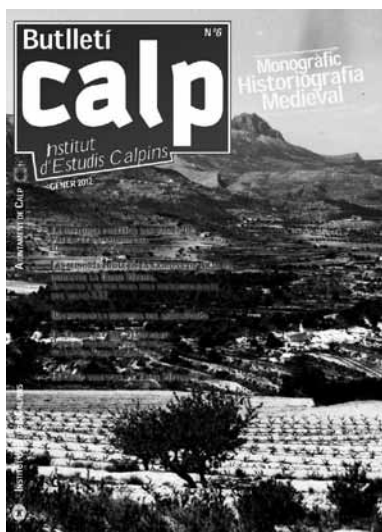
SEGONA TROBADA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA-INSTITUTS D'ESTUDIS COMARCALS.

Aportacions per a la reflexió al voltant del territori
LEDO, A, MEMBRADO, J. C. i FRECHINA, J. V.
Universitat de València

VISURA DE TOTA LA PARTIDA DE LA VALL I ALTRES ALQUERIES, FETA EN LO ANY DE 1662

ALMENARA SEBASTIÀ, M. (2012)
Ajuntament de Xàbia

**BUTLLETÍ CALP, 6
MONOGRÀFIC HISTORIOGRAFIA
MEDIÉVAL**

BAYDAL, V.; MAÍZ, J.; BORDES, J.;
CRESPO, T. *et alii* (2012)
Institut d'Estudis Calpins, Ajuntament de Calp

**RIURALOGIA.
Estudi dels riuràus i de l'arquitectura
rural, 1**

DEL REY, M.; MARQUÉS, J.;
FORNÉS, LL.
Ass. Riuràus Vius